

ДОРОЖНЯ КАРТА у сфері забезпечення прав та найкращих інтересів дитини

Передумови

33 років після ратифікації Конвенції ООН про права дитини в Україні

Covid-19, інституційний догляд, дистанційна освіта

Дитяча бідність

Повномасштабне вторгнення росії в Україну

Депортація і крадіжка ідентичності

Демографічна криза

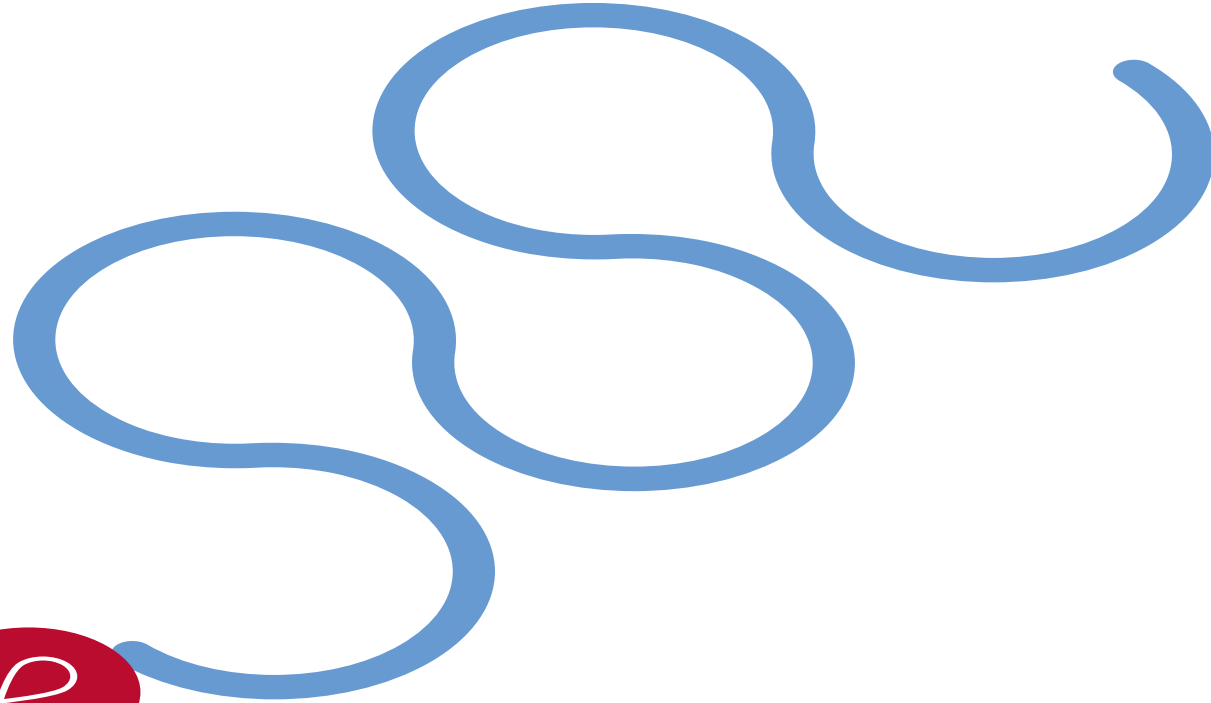
Людський капітал України

сталий розвиток

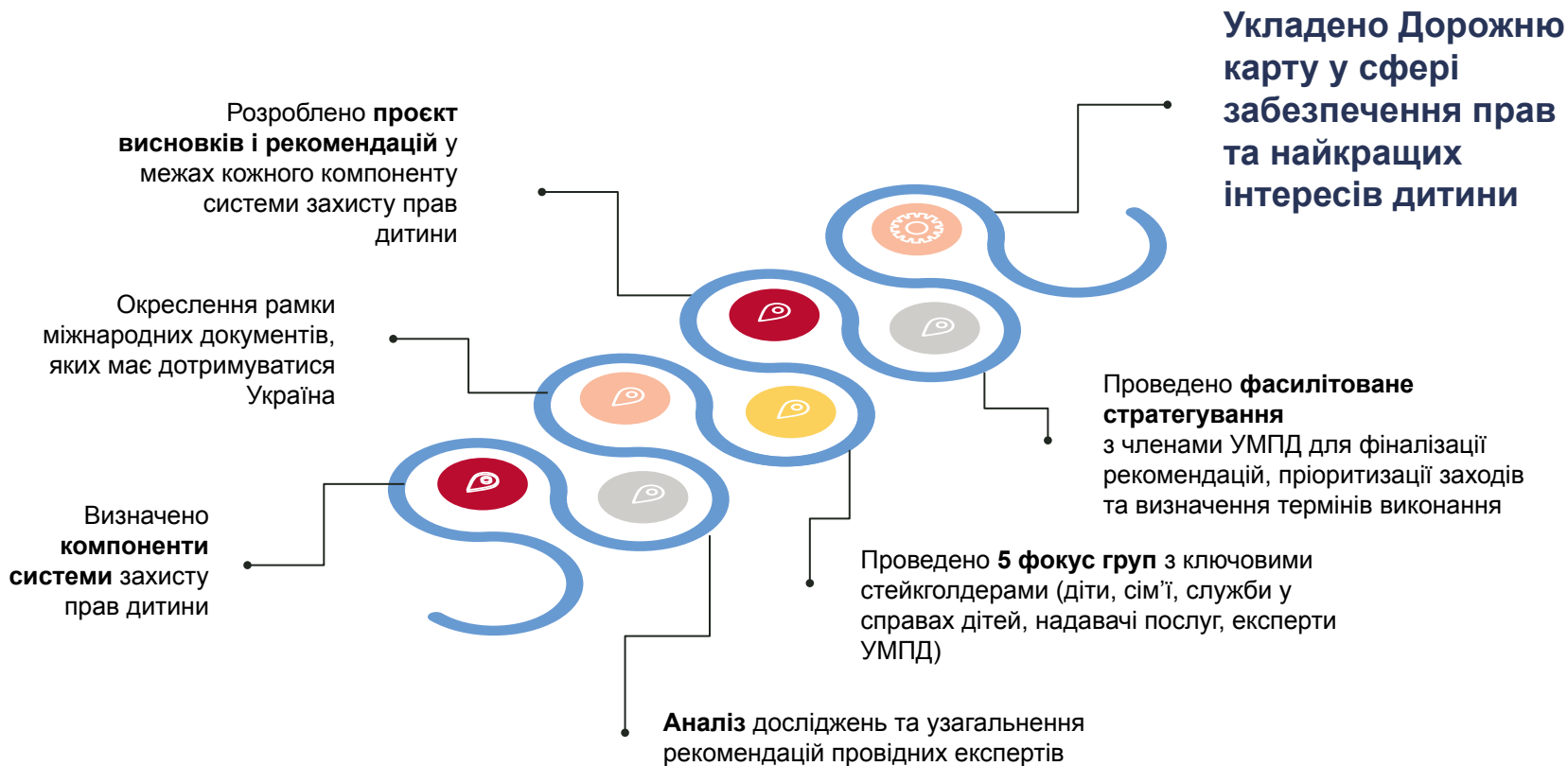
рівність можливостей

економічний розвиток

соціальна стабільність

План розробки дорожньої карти

Рамка міжнародних документів

Конвенція ООН
про права дитини

Європейська гарантія
щодо дітей

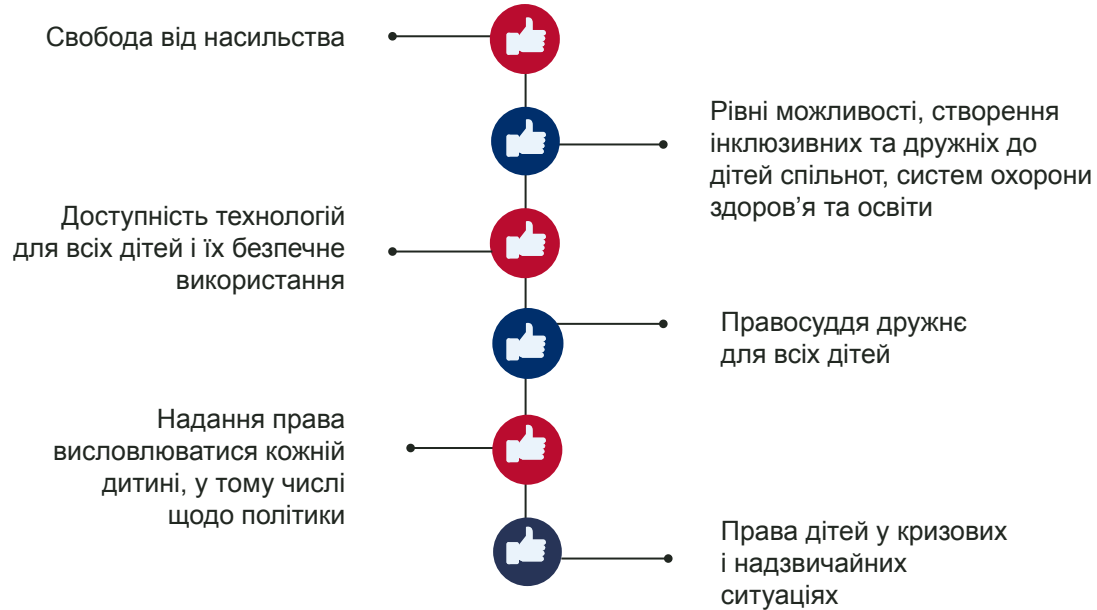
Європейська стратегія
з прав дитини

Стратегія ради Європи
з прав дитини

Пріоритетні завдання з прав дитини у Європі

Компоненти системи захисту прав дитини

База для аналітичного звіту

Дослідження проведені провідними українськими і зарубіжними експертами та організаціями, які працюють у сфері захисту прав дитини

Звіти Комітету ООН з прав дитини

Звіти Ради Європи

Результати фокус-груп

Культура сприйняття дитини в суспільстві: **ВИСНОВКИ**

Радянська спадщина і багаторічна ізоляція від Європи зумовили низький рівень культури

Наслідки низької культури:

порушення прав дитини, упослідження і нерозуміння правозахисної концепції стосовно дітей, невизнання їх суб'єктами прав тощо

Ознаки низької культури є:

недотримання законодавства про врахування думки дитини, недостатність механізмів безпечно поскаржитися та бути почутими та вислуханими, найбільша часта інституціалізованих дітей серед країн Європи, недостатність безпечної дитячої інфраструктури, практика тілесних покарань та інших видів насильства, стигматизація і сегрегація дітей з вразливих категорій, дискримінаційне висвітлення подій за участю дітей у медіа тощо

Культура сприйняття дитини в суспільстві: **рекомендації**

Законодавство і політики: **ВИСНОВКИ**

Закони у сфері захисту прав дитини є застарілими, не відповідають новим викликам та суб'єктам, які з'явилися, та їхнім реальним функціям

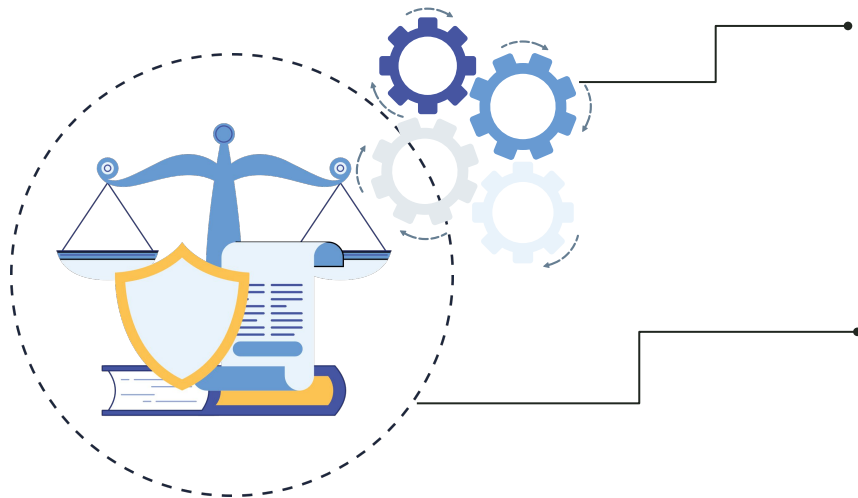
Не має бачення і стратегічного документу, якою має бути і як має змінюватися система захисту прав дитини

Україна часто не виконує рекомендації міжнародних партнерів, зокрема які стосуються ратифікації міжнародних документів і розробки комплексної політики щодо дітей

Відповідальність за дії чи бездіяльність в сфері охорони дитинства чітко не передбачені, фактично відсутні механізми притягнення до неї

Законодавство і політики: **рекомендації**

Вдосконалити механізми громадського обговорення проектів нормативно-правових актів та політичних рішень

Розроблення і затвердження **нового рамкового законодавства** у сфері захисту прав дитини (охорони дитинства) з урахуванням сучасних контекстів, актуальних потреб дітей та стратегічних документів міжнародних організацій

Урядування (управління системою): **ВИСНОВКИ**

На політику у сфері захисту прав дитини та її реалізацію впливають щонайменше 5 органів, підпорядкованих КМУ

Цільові аудиторії не орієнтуються не лише у розподілі повноважень, а іноді й у назвах відповідальних органів

В державному секторі та секторі місцевого самоврядування спостерігається постійна реорганізація і створення нових органів, збільшення обов'язків та зменшення кваліфікованого персоналу

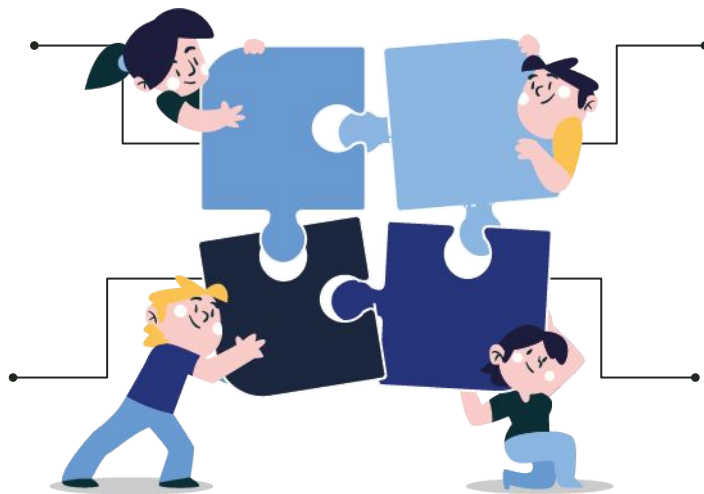
Слабкість ССД порівняно з іншими структурними підрозділами у громадах, відсутність знань і мотивації керівників

Корупція і недостатня цифровізація на всіх рівнях

Урядування (управління системою): **рекомендації**

Створити **Міністерство** у справах дітей та сім'ї як центральний орган виконавчої влади

Запровадження **механізмів державного контролю** у сфері захисту прав дитини, притягнення до відповідальності посадових осіб за порушення / недотримання норм законодавства

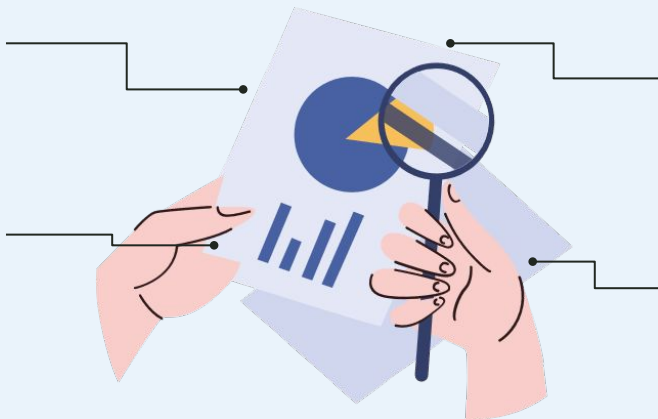
Утворення чіткої вертикалі державних органів, **виведення ССД із системи** місцевого самоврядування

Систематична підготовка та підвищення професійної компетентності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування щодо захисту прав дитини, дотримання її прав та найкращих інтересів

Дані і аналітика: **ВИСНОВКИ**

Більшість рішень у сфері захисту прав дитини приймаються на базі неточних і неверифікованих даних, що впливає на їх якість.

Єдина інформаційно-аналітична система «Діти» застаріла, потребує повного оновлення

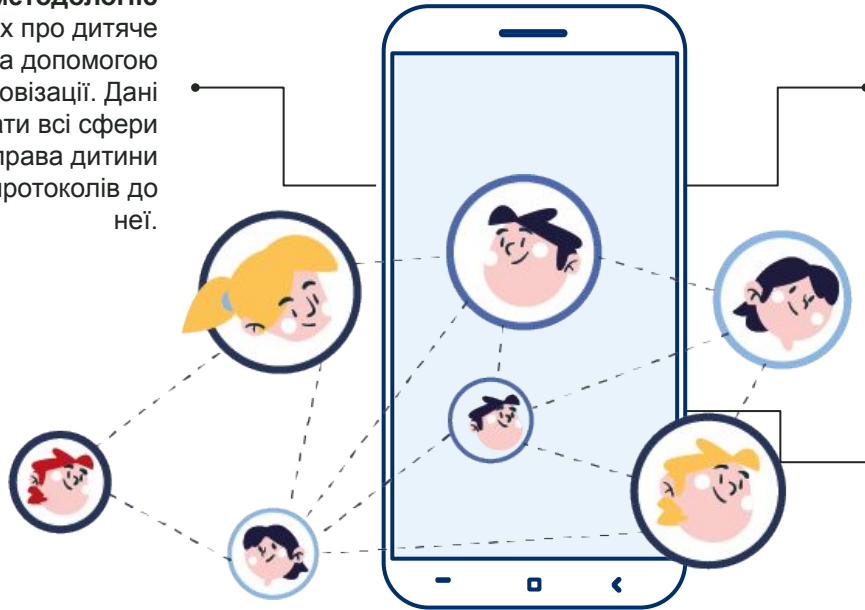

На рівні громад відсутня система обміну даними між різними сферами, а відтак – і на рівні держави

Відсутність даних по дітях унеможлиблює здійснення системного моніторингу захисту прав дитини, у тому числі в інституціях

Дані і аналітика: рекомендації

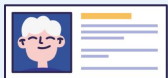
Розробити **єдину методологію збору даних** про дитяче населення, зокрема за допомогою механізмів цифровізації. Дані мають охоплювати всі сфери Конвенції ООН про права дитини та Факультативних протоколів до неї.

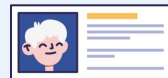
Утворення **Єдиного Банку даних про дітей**, що буде відображати дані з усіх існуючих баз і буде доступним в межах повноважень різним суб'єктам.

Упорядкування **системи моніторингу дітей**, які потребують особливого захисту держави, зокрема дітей в інституціях, депортованих, переміщених всередині країни і закордон тощо

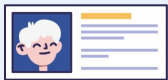
Людські ресурси: **ВИСНОВКИ**

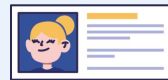
Гостра потреба у людських ресурсах в кількісному і якісному вимірі існувала задовго до 24.02.2022, а зараз є катастрофічною

Щодо спеціалістів ССД: неактуальність нормативів по кількості у громаді, відсутність спеціалізованої освіти та часу на навчання, перевантаження звітністю, відсутність послуг в громаді для перенаправлення, обмеження робочого часу.

Відсутня єдина злагоджена система підготовки та підвищення кваліфікації фахівців сфери

Щодо ФСР: «універсальний солдат», довантаження іншими обов'язками, брак знань для роботи в нових умовах, професія не престижна і не шанується.

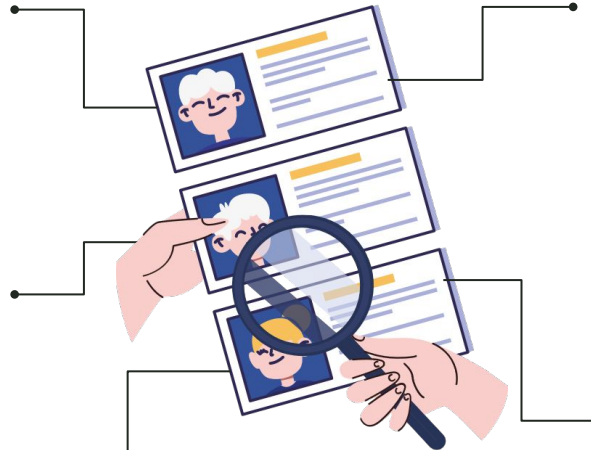
Спільні проблеми працівників ССД і ФСР: низькі заробітні плати, відсутність надбавок за шкідливі умови праці, незахищеність під час виконання обов'язків, зокрема у прифронтових зонах.

Людські ресурси: рекомендації

Переглянути підходи до умов оплати праці, забезпечення безпеки при виконанні посадових обов'язків, супервізії та психологічну підтримку тощо, що сприятиме підвищенню престижності праці у сфері

Запровадити галузь знань «Захист дитини» та спеціальності в ній, а в галузі «Соціальна робота» передбачити спеціалізацію

Системне, систематичне і комплексне **навчання** діючих фахівців із закріпленням його обов'язковості

Для ССД:
переглянути показник мінімальної чисельності працівників для громад, закріпити наявність в штаті працівника з юридичною освітою, виокремити структурний підрозділ служби, відповідальний за сімейні форми виховання

Для ФСРів:
затвердити нормативи чисельності в залежності від типу населеного пункту, переглянути кваліфікаційні характеристики на час війни, запровадити спеціалізацію по категоріях населення, припинити практику довантаження іншими функціями

Фінансове забезпечення: **ВИСНОВКИ**

Брак фінансування у сфері захисту прав дитини і надання послуг є хронічним явищем на всіх рівнях та напрямках, що, впливає на якість

Фінансові механізми у сфері захисту дитини працюють таким чином, що громадам вигідно направляти дітей в заклади інституційного догляду та не розвивати послуги

Відсутність даних та об'єктивних розрахунків, у тому числі під час планування децентралізації, вплинули на невідповідність повноважень реальній спроможності громад їх виконувати

Фінансове забезпечення: рекомендації

Підвищити спроможність громади забезпечувати захист дитини шляхом співфінансування з державного та обласних бюджетів.

Запровадження нормативів фінансового забезпечення на підтримку вразливих категорій дітей

Запровадити механізми поступового перенаправлення коштів із закладів інституційного догляду на послуги в громадах

Переглянути підходи до державних соціальних допомог, поступово збільшуючи частку фінансування соціальних послуг

Удосконалення механізмів міжмуніципального співробітництва та соціального замовлення

Пріоритизувати потреби дітей під час планування та реалізації програм з відновлення та реконструкції України зараз і після війни

Послуги для дітей та сімей з дітьми за місцем проживання: **ВИСНОВКИ**

В жодній громаді немає повного переліку необхідних **послуг дітям**, які їх потребують. Послуги здебільшого недоступні, зокрема кадрово, фінансово та інфраструктурно

Найбільш затребуваними послугами є: у сфері психічного здоров'я, раннє втручання, тимчасовий перепочинок для батьків, супровід під час інклюзивного навчання, спеціальна освіта в загальноосвітніх закладах, денний догляд, послуги логопеда

Проблематика соціальних послуг:

відсутність розуміння змісту, потреби та культури споживання таких послуг, відсутність адекватного визначення потреб, зарегульованість оцінки вартості, застарілі або відсутність державних стандартів.

Проблематика освітніх послуг:

погіршення якості освіти для всіх дітей після 24.02.2022, формальність і низька якість інклюзивного навчання, недоступна за місцем проживання якісна спеціальна освіта, булінг, недоступність укриттів та бомбосховищ, труднощі влаштування ВПО

Проблематика медичних послуг:

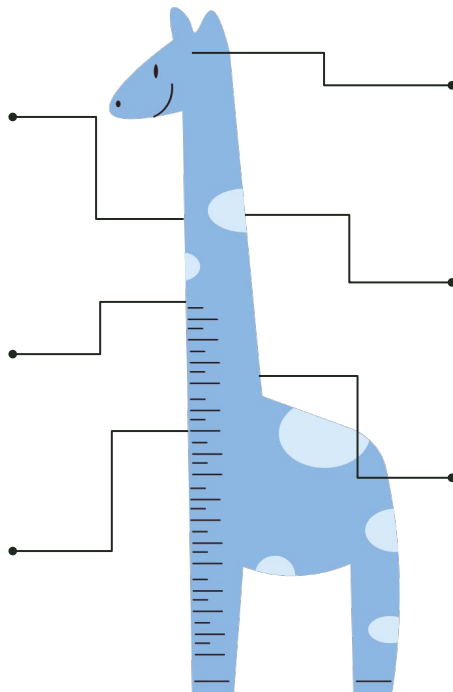
дефіцит профільних спеціалістів у комунальних закладах охорони здоров'я і пов'язану із цим низьку якість відповідних послуг, недоступність реабілітаційних послуг

Послуги для дітей та сімей з дітьми за місцем проживання: рекомендації

Визначити та законодавчо затвердити **«гарантований пакет для захисту дитини»** для різних категорій дітей в громаді та передбачити механізми і джерела його фінансування

Зміна акценту з реагування в кризових ситуаціях на **соціальну профілактику** – запобігання роз'єднанню родин на ранньому етапі

Конкретизувати розподіл власних і делегованих повноважень в соціальній сфері та забезпечення фінансової підтримки державою відповідних делегованих повноважень, відділивши соціальну роботу від соціальних послуг

Забезпечити **сталість послуг** для дітей та сімей з дітьми в кожній громаді, зокрема через якісне визначення потреб у соціальних послугах, включення відповідних розділів у стратегії розвитку, затвердження соціальних програм тощо
Пріоритизувати послуги у сфері **психічного здоров'я**.

Впровадити нові посади і послуги: раннє втручання, ФСР в закладах охорони здоров'я, асистент сім'ї

Послуги для дітей та сімей з дітьми за місцем проживання: рекомендації

Щодо соціальних послуг:

осучаснити класифікатор і державні стандарти, передбачити співфінансування з державного, обласного і місцевих бюджетів, вдосконалити механізми взаємної відповідальності органів місцевого самоврядування та громадськості при реалізації спільних ініціатив

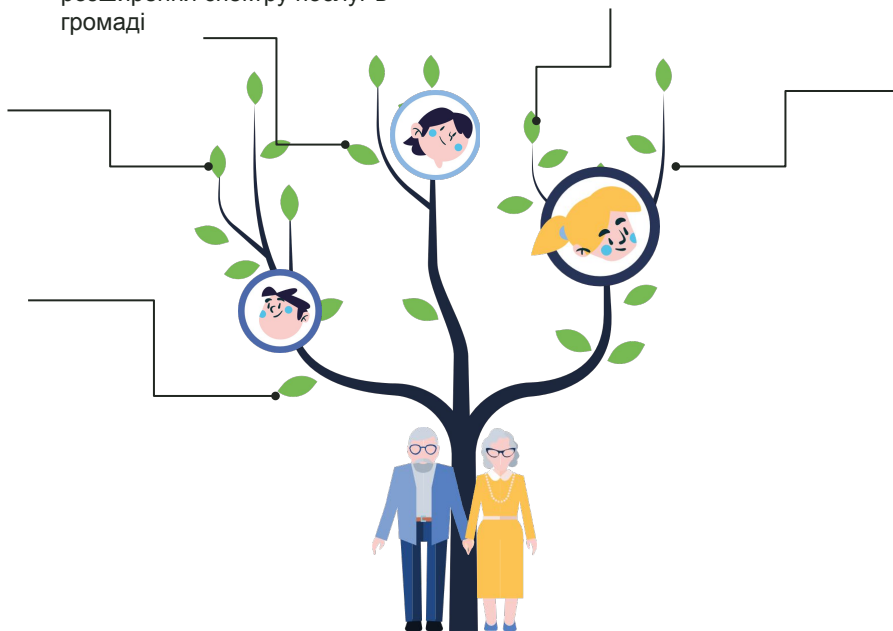
Щодо послуг у сфері охорони

здоров'я: профілактика відмови від новонароджених; урегулювати нормативно-правову базу щодо медичного супроводу дітей раннього віку; створити дружнє для дитини середовище в закладах охорони здоров'я; посилити стратегію сексуального та репродуктивного здоров'я і прискорити прийняття закону про здоров'я підлітків відповідно до міжнародних стандартів

Для дітей з інвалідністю:

імплементувати правозахисну модель інвалідності, посилити деінституціалізацію та розширення спектру послуг в громаді

Забезпечити **доступ до послуг** в громадах для дітей та сімей ВПО, у тому числі сімейних форм виховання.

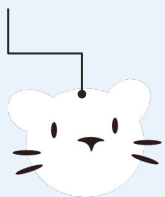

Щодо освітніх послуг:

навчання для спеціалістів ІРЦ з попередження інституціалізації; збільшити охоплення дошкільною освітою, у тому числі у сільській місцевості і для дітей з ООП; наблизити спеціальну освіту до дитини; забезпечити відновлення роботи шкіл офлайн із доступними для всіх дітей укриттями; розробити механізм врахування отриманої дітьми освіти за кордоном; пріоритизувати інклюзивну освіту; інтегрувати МКФ в освітню систему; забезпечити доступ до освіти для всіх дітей, зокрема ромської національності, корінних народів, нацменшин, шукачів притулку, біженців тощо; забезпечити доступ до якісної позашкільної освіти у кожній громаді

Догляд поза біологічною сім'єю: **ВИСНОВКИ**

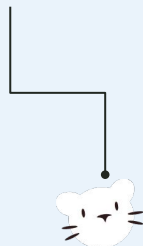
Невдала деінституціалізація, її не проведення відповідно до затвердженої Стратегії 2017 року є головною причиною порушень прав дітей після повномасштабного вторгнення, проте завдяки євроінтеграції є реальний шанс її впровадити

Діти без батьків, а саме інституціалізовані, розлучені з сім'ями, сироти найчастіше ставали жертвами злочинів і порушення прав під час війни і надзвичайних ситуацій

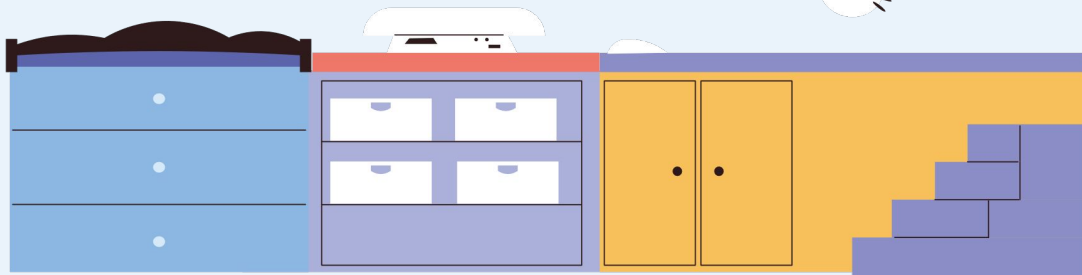
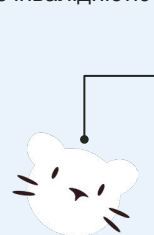
Патронат над дитиною – є найбільш необхідною послугою для сімей та дітей, проте його розвиток є надто повільним

Тотальний дефіцит у кандидатах в патронатні вихователі, прийомні батьки, батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу, фіксується значне зниження готовності громадян приймати у свої сім'ї дітей на виховання

Проблематика щодо прийомних сімей і ДБСТ: неконкурентна оплата для сімей з недотаційних громад, вигорання і відмова брати більше дітей, відсутній потенціал до влаштування дітей з великих родинних груп та з інвалідністю

Догляд поза біологічною сім'єю: рекомендації

Щодо усиновлення:

впровадити практику випробувального періоду; пріоритизація розгляду справ у судах; переглянути норму щодо заборони на роз'єднання братів і сестер та регулювання таємниці усиновлення; ратифікувати Гаазьку конвенцію

Щодо патронату:

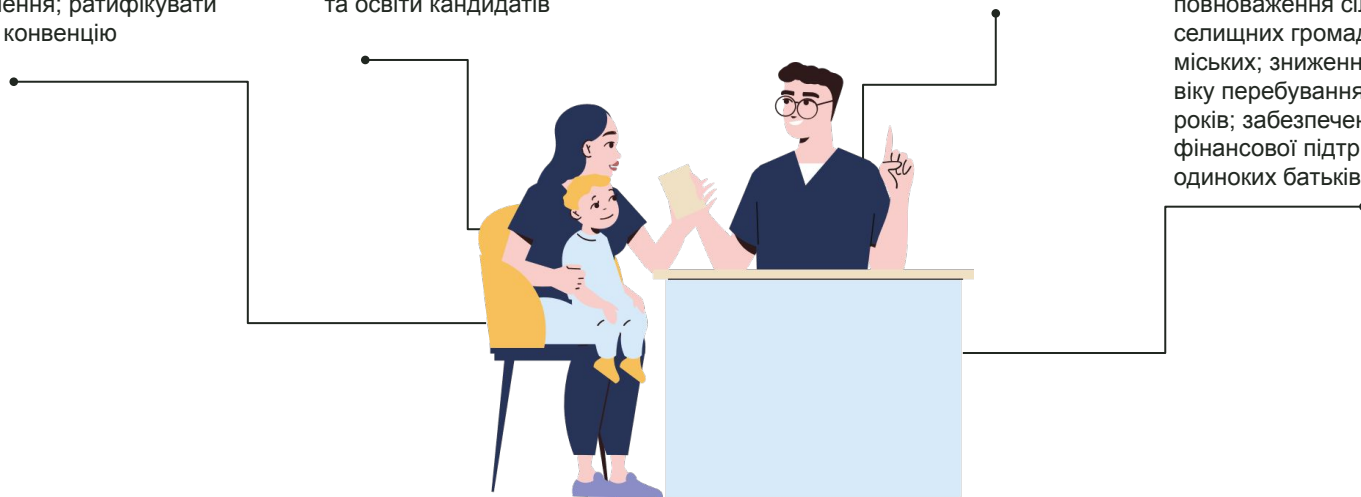
забезпечити професіоналізацію; остаточно закріпити фінансування утримання дитини за рахунок державного бюджету; забезпечити грошове утримання у період простою; переглянути вимоги до доходу та освіти кандидатів

Щодо опіки і піклування:

переглянути обмеження щодо опікунів, збільшення вимог щодо їх кваліфікації, супроводу та моніторингу від соціальних служб; обмеження встановлення опіки лише родичами

Щодо прийомних сімей та

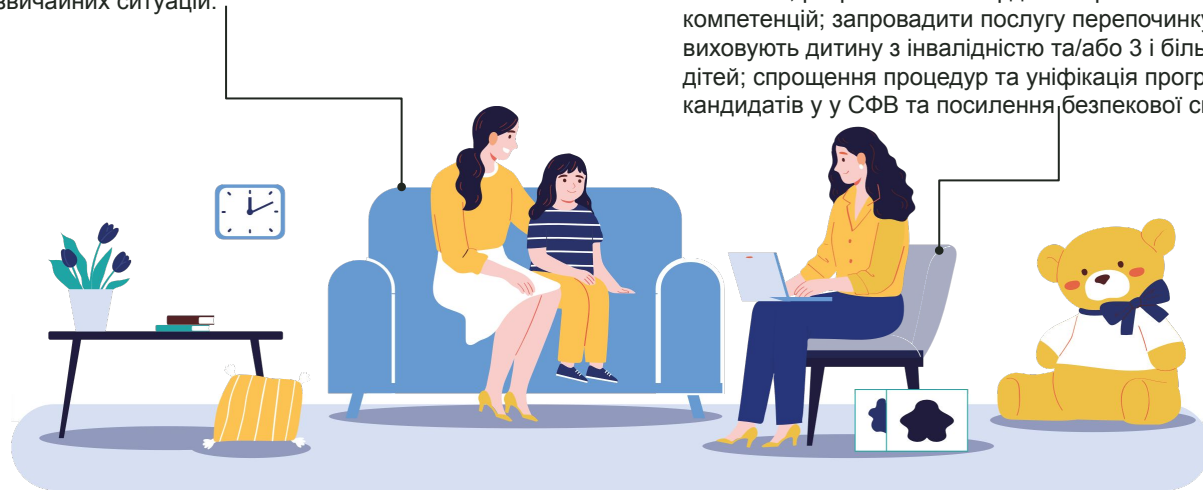
ДБСТ: забезпечити поступову трансформацію ДБСТ в прийомні сім'ї, гранична чисельність дітей в якій не має бути більшою ніж 7 дітей; забезпечити професіоналізацію; закріпити повноваження сільських та селищних громад аналогічні до міських; зниження граничного віку перебування дітей до 20 років; забезпечення додаткової фінансової підтримки для одиноких батьків

Догляд поза біологічною сім'єю: рекомендації

Щодо деінституціалізації: розробити та ухвалити комплексну стратегію і розпочати її впровадження; забезпечити належний догляд, виховання, право на освіту та охорону здоров'я для всіх дітей, які інституціалізовані; забезпечити пріоритизацію реінтеграції дітей з інституцій в біологічні родини; пріоритизувати найбільш вразливі категорії дітей: до 3-х років та з високими потребами у підтримці; встановити мораторій на відновлення чи будівництво нових закладів інституційного догляду; проводити процес деінституціалізації відповідно до Керівних принципів ООН з деінституціалізації, у тому числі під час надзвичайних ситуацій.

Загалом задля розвитку сімейних форм виховання: спрощення бюрократичних процедур при тимчасовому влаштуванні дітей, створенні прийомних, патронатних сімей, встановлені опіки над дітьми, усиновленні; знизити межі граничної чисельності догляду дітей в одній СФВ в т.ч. з врахуванням біологічних дітей, а також інших особливостей; розглянути варіант влаштування підлітків, для яких є неприйнятною сімейна форма виховання, у МГБ; розвивати групи взаємопідтримки батьків; запровадження фінансової підтримки тимчасового влаштування дітей в сім'ї родичів, знайомих; розробити і затвердити перелік необхідних компетенцій; запровадити послугу перепочинку для сімей, які виховують дитину з інвалідністю та/або 3 і більше прийомних дітей; спрощення процедур та уніфікація програм навчання кандидатів у СФВ та посилення безпекової складової

Організація захисту, попередження і реабілітація дітей груп ризику та дітей в конфлікті із законом: **ВИСНОВКИ**

Щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх: не закріплено статус поліції превентивної діяльності, брак спеціалістів і фахівців, відсутній загальний підхід у впровадженні системи реагування на територіальному рівні, брак знань і кадрів щодо використання «Зелених кімнат».

Реабілітаційні послуги лише починають розвиватися, але застосовується здебільшого груповий підхід замість більш ефективного індивідуального.

Судовий розгляд і решта етапів кримінального процесу не є адаптованими до потреб дитини, дитина позбавлена можливості самостійно користуватися наданими йому/їй процесуальними правами, обвинувальні вирокі не призводять до зміни поведінки дитини та до повторного скоєння нею злочинів.

Пробація щодо неповнолітніх є найефективнішою, проте трапляються розголошення даних про статус обвинуваченого неповнолітнього в школах чи за місцем роботи та проживання, є проблема кадрового забезпечення фаховими працівниками особливо на регіональному рівні.

Спеціалізація суб'єктів правосуддя щодо неповнолітніх здебільшого має умовний характер, є труднощі зі збором даних та застарілі підходи до їх обробки, системна проблема відмови неповнолітнім дітям у доступі до правосуддя.

Організація захисту, попередження і реабілітація дітей груп ризику та дітей в конфлікті із законом: **рекомендації**

Створити **дружню до дитини інфраструктуру** на базі поліції, зокрема шляхом практики днів відкрити дверей.

Забезпечити **розширення мережі** центрів «Барнахус», а «Зелені кімнати» мають бути обладнані у всіх органах, які здійснюють правосуддя щодо дитини.

Провести **моніторинг** роботи ССД щодо координації роботи міждисциплінарних команд, які утворюються для забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у СЖО.

Сприяти **наданню ранніх профілактичних послуг** для дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності та реабілітаційних послуг на індивідуальній основі.

Розробити **механізми** забезпечення доступності та посилення участі дитини у судових процесах, що її стосуються.

Запровадити в кожному суді посаду **ювенального слідчого судді**

Забезпечити **нерозголошення** даних про статус обвинуваченого неповнолітнього.

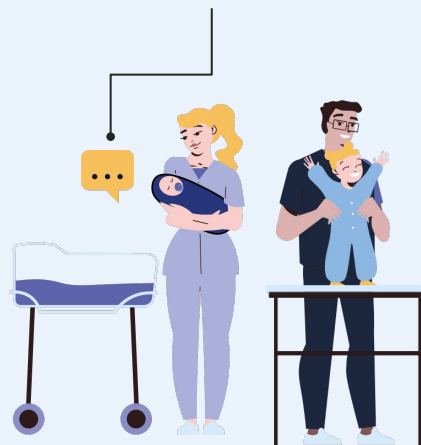

Координація, взаємодія та перенаправлення: **ВИСНОВКИ**

Головними проблемами є: відсутність достатньої кількості кадрів, а відтак спроможності, у всіх сферах дотичних до захисту прав дитини; відсутність формалізованих та закріплених на рівні органів місцевого самоврядування механізмів (порядків, алгоритмів) міжвідомчої взаємодії; неузгодженість нормативно-правових актів різних сфер в деяких питаннях, пов'язаних із захистом прав дитини; ігнорування норм законодавства, зокрема виданих іншими відомствами

Відсутність належної координації на всіх рівнях є однією з головних причин неуспішності реформи деінституціалізації в Україні, зокрема гальмування розвитку сімейних форм виховання, також перешкодою для забезпечення ефективного захисту дітей від усіх форм жорстокого поводження

Координація, взаємодія та перенаправлення: рекомендації

Здійснити **перегляд та вдосконалення законодавства** для уникнення дублювання повноважень різних суб'єктів у сфері соціальної роботи та захисту дітей, що в сприятиме покращенню її міжвідомчої взаємодії, і посилить відповідальність

Можливості до **покращення координації на рівні громади**: створення єдиної дорожньої карти послуг для сімей з дітьми; випрацювання спільних і єдиних протоколів, інструкцій, оцінок (у тому числі діагностичних), пов'язаних із забезпеченням потреб дітей; розроблення і затвердження порядків міжвідомчої взаємодії; спільні навчання для спеціалістів різних сфер; затвердження положення про роботу міжвідомчих команд

На **обласному рівні створити координаційні групи** (міжвідомчі центри) для організації прозорих і зрозумілих процесів направлення/перенаправлення дітей та сімей для отримання послуг

Зміцнювати та заохочувати **багатосекторальне співробітництво** між організаціями, які працюють з дітьми

Посилити мандат Координаційної ради або Міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства, щоб **забезпечити чіткий мандат і достатні повноваження на високому міжміністерському рівні** для координації всієї діяльності, пов'язаної з виконанням Конвенції ООН про права дитини

Дорожня карта у сфері забезпечення прав та найкращих інтересів дитини

Дорожня карта УМПД